

74
5

تورک یوردی

ناشری : تورک یوردی

مدیری : آق چوره اوغلی یوسف

ییل ۵ جلد ۱۱ صایی ۱۲۰

۱۳ تشرین اول ۱۳۳۲

ییل ۱۳۳۲ صایی ۱۶

فیتن

فیتن چیقدی... حامدی سوهن هر صنعت تاشق کبی، بونی بنده بویوک بر سونجه قارشیلادم. طوغروسى یا، امثالسز بر غائله ایله کچن بوکونرک مدهش و سرخوش ایدیچی فیرطنه لری آراسنده، بوخیرلی ایشی ایفاوا کاله موفق اولان معارف نظارتیله دیگر خادم لری تبریک ایتکی بروطفیه بیلیورم. هرشیده اولدینی کبی، ادبیاتده طالع بزه واسع بر افق آجامشدر. غریبه قارشى، کوکسزى بر افتخار هواسیله شیشیره رک، ایشته بزم شاعرلریمز دییه کوستره جگمز شخصلر، امینم که بشی، آلتی بی کچمز!

ایشته بو بش، آلتی ییلدیزک ایچنده، بر مهتاب شمععه سیله پارلایان، هیچ شبهه سزکه حامددر! اونک بویوککلی ای آکلامق ایچین یایدینی ایشی بوتون کنیشلکیله کورمک لازمدر. بر آرز ایضاح ایدیم:

بزده، نژده اسکی قیدلری قیران ما کف ورشید پاشالر ایله شناسی، کال وضیا پاشا ایدی. اونلر، مترجم حاصمک آجیدینی اینجه یولی کنیشلته رک یورومشلدی. فقط نژده کورولن بو طوغروسى، روزسز کیدیش، نظمده باشلاماشدی. نظم، لسانی و شکلیله حالا اسکی قیدلرک النده بر اویونجاق کبی دورییور، گل و بلبل، می، وهی هیدن کندینی قورتارامیوردی.

کرچه عا کف پاشانک مشهور مرثیه سی، بر تو پاشا ایله سائر برقاج ممتاز جهره نلک ترجمه صورتیله وجوده کتیردکلری بعض موزون پارچه لر یگی چیغبرده بر مثال اولاییلیرسه ده، بویازیلرک صاحب لری یکده کندیلرنده هر زمان عینی جریانی تعقیب ایتک قدرتی کورمییورلردی.

نهایت بو مسعود تجددی، مستثنا دهاسیله حامد یایدی و شعرى کرک روح، کرکه شکل اعتباریله یب یگی بر وادی به کوتوردی که بو صورتله تورک ادبیاتی صنهی و ساخته بر جریاندن قورتولش اولدی. درت بش ذکانت - اولجه حاضرلانیان بر یولده - آل آله یوروپه رک نژده یایدینی برترقی، دها بویوک بر قوتله تک باشنه وجوده کتیرم حامد، آنجق بوتون بر نسلک میدان قویاییله جکی بر تجددک خالق اولمشدرکه بوده اونک بویوککلی، دهاسی اثباته کافی دلیللردندر.

اساساً «واویلا» سیله حامده بر آرز یاقلاشان نامق کال بک مرحومده بونی اعتراف ایدیور. ۱۲۶۷ سنه سنده گوزلرینی حیاته آجان حامد بک بوکون آلتش بش یاشنده بولئیور. ایلك اثرلری اولان «ماجرای عشق» ی یکریمی یاشنده یازدقلربنه نظراً، اوتوز جلدده یاقین اولان بوتون مخلصلرینی قرق سنه قادار بر زمان ظرفنده یاراتدقلری آکلاشیلیورکه، بوده بویوک شاهرک نه فیاض بر ولودیته مالک اولدقلرینی کوستریر!

بوکون، صوڭ یازمقده اولدقلری «طیغیر کچیدی» نڭ بر الهام خالقندن تورکک داها پک چوق شیلر بکله مکده کندیخی حقلی بیلسین!

یالڭر بو وسیله ایله ده آڭلاشیلان برشی وار که اوده یاشاییشک شاعر اوزرنده پک سحرکار بر تأثیری اولدیغیدر. اکر حامد، داها دوقوز یاشنده ایکن پارسه کیتمه سه، اوچ درت ییل صوڭرا، طهران سفیری اولان پدری خیراقه افندی ایله برابر ایرانک قوللری آراسنه کیرمه سه، داها صوڭرا مهم خدمتلرله لوندره، لاهی، بروکسل، پارس، بومبای.... کبی بر چوق یرلرده سنه لرجه دولاشماسه ایدی، امینم که اونی قارشیمزده بوکونکی شمعشعلی شکلیله کوره مردک...

بوکون تمیز و ظریف قیافتیله کتبخانه لریمزی سوسله یین «فینتن» حامد بکک، اثرلری آراسنده اڭ زیاده سودیکیدر. بویوک شاعر بونی لوندره ده ایکن یازمش. اثر عمومی اعتباریله بر تماش اولمقدن زیاده، جوشقون بر شعر ده کیزیدر که قوس قزح لرله سوسلو دالغالرینی یوکسه لیدرن، یتیشیلمز بر خیال روز کاریدر!

روحزک گوزلری اوڭنده یڭی و بیلمدیکمز بر حیاتک افقلرینی آچان بو اثرده اڭ جانلی اولارک ایکی نیب کورییورز :
فینتن، داوالاجیرو.

فقط حیاتده بویله معظم لافلر سویله یین بر فینتن، برداوالاجیرو وارمیدر ؟
بوگا شه سز خایر دییه جکز. یالڭر محقق که بوتون داهیلرکی بشری اولان حامدکده یاراتدیخی بو ایکی شخصک سجه سی حائر انسانلر هر ملتده واردر.

آنجق بوراده بر شیک ایضاحی ایجاب ایدیور :
هر شاعر ماضیسندن، آز چوق، استفاده ایدر. بو، اونک حقیدر.
زده، حامد بکی، بو اثرنده «شکسپر» دن ملهم اولش کورییورز. اساساً بو پک طبیعیدر.
شکسپرک وطنده ییللرجه اوطورمش، او بویوک داهی بی سوهرک اوقومش اولان حامدکی یوکسک بر شاعرک، قسماً لوندره حیاته تماس ایدن بر اثر وجوده کتیررکن، مطالعه و مشاهده ایله روحنده بیریکن سرمایه دن استفاده ایتمه سی، پکده ممکن اولماسه کرک...

بر نتیجه یه باقلم: حامد بو اثرنده موفق اولمش، اولاماشمی؟ قلمله ده دوشونیورم، دماغمله ده.
ایکیسی ده عینی سوزی تکرار ایدیور:

حامد چوق، هم ده پک چوق موفق اولش!... «فینتن» ده ایکی مهم شخص وار دیمشدم، بری «فینتن»، دیگرکی ده «داوالاجیرو» ایدی... ایشته اصل «هاملت» ک بویوک شاعرینی خاطراتان بویکی تییدر.

«فینتن» کیم؟... «فینتن» یایدیخی ظلمدن، جایتدن مضطرب، احتراصلی بر قادین که کچه لر

اويقو ايچىدىن قالقوب دولاشيور، يازىلر يازيور، سواقىلرە فيرلايارق قارا گلقلر ايچىنىدە كوردىكى
مجهول خياللىرى قىلچىلە تەھىد ايدىيور!

بىن بونى اوقوركن كوزىمك اوگنە، شىكىيىرەكە ەلدى ماقتى، ەلدى كەلدى... ەلدى ماقتى... اودە
بويلە.. كەندىسى قرال اولقى ايچىن قرالى ئولدىورن قوجەسى ە ماقتى ەكە، جانيقە ياردىم ايدىن بو
قادىن دە ە فېتىن ەكى احتراص ايچىنىدە... كوزلىرى اويقو ايلە ئورتولو ايكن قالقوب دولاشيور،
يازىلر يازيور، خياللىرى ايچىنىدە ئوربرەك باغرىيور:

— «اوخ، بوللردە حالا قان قوقوسى وارە، بوتون مىرېستانك عطريانى بو كوچوك الى تىمىز
ومىغلر ايدە مەجك!...»

«داوالاجيرو، يەكلەنجە... ە فېتىن ەكە اوشاغى اولان بو ەندى، خانىمىنك امىرلە ەمىستىر قروى،
— كە فېتىنك قوجەسىدەر — ئولدىوروب دەكلېركىن، بولوطلرە قادار يوكسەلەن دالغىلرەك آراسىدەكى بىر
كەيدىن سويلەدىكى شو منظم سوزلرە روحدە يوكسەك بىر ەيجان براقىيور:

ايلە بىر شەت تەسىم ايلە جېقىدەم كە يولە،
قارشىمە جېقىسە اكر سىنك مىزارم دوغم!
بىر زىخار دىكل، بىر شىرر بار دىكل،
ھې يانار داغلر ايلە طولسە جوارم دوغم!
طالغىلرە، اوغايىگىز باد تەندە كارە،
سىز قىلەك تەمىسى اىصال كىتار بارە!
.....
.....

جېقىيور قاتلى بوزى قارشىمە، ەمەندە بىيلە،
سوغىيور مەشەلە لىنى طوفاندا بىيلە!
دەشت ودرىيلى آشوب تا ايكى آباقى بولدىن،
كلىيور نالەلرى كوشمە ساغدىن، سولدىن!
طالغىلرە، بىندە اولان دردە ئولومدىر جارە،
سىز قىلەك تەمىسى اىصال كىتار بارە!

بو يوكسەك وجوشقون شەرى اوقودىغىم زامان، قارشىمە خىيالى جانلانان ە داوالاجيرو، بى
كوررەكن، خاطرەمدە اوگا يەك بىگرمەن دىكر بىر ئواكە داھا اويانييور:
شىكىيىرەك ە اوتللو ەسى!...

داوالاجيرو... بو بىر انسان دىكل، قوجامان بىر داغ بارچەسى، قەرمان دوخلى وجوق قىصقاچ
بىر عاشق... افندىسىنك قاتلى خانىمى ە فېتىن ەكە عاشق!

«اوتللو» دە ەمان بوگا ياقىن... اودە بىر قەرمان... يالگىز او، خانىمى دىكل، دوستلردىن بويوك
بىر ذاتك — وندىك سىناتوسى اعضاسىدىن ە اودالبرەك — قىزى، ە دەسەمۇنە ە بىر سوييور...

برده شو فرق وارکه «داوالاجيرو» بر اوشاق، اوتللو ايسه - اونك قادار وحشى بر حيات
ياشامش ابتدائى بر آدام اولمقله برابر - ونديكليلرك حرمت ايتديكى بويوك بر عرب جزالى... يالنگز
بو ايكي تيب آراسنده، روح اعتباريله بگزهيش انكار اولنميه جق قادار فضله.. اوده «داوالاجيرو»
كى قيصقانچ، همدم وحشى بر قيصقانچ... يالنگز روح اعتباريله دكل، جسماده اوروپايه ييانجى بو
ايكى آدم بربرينه بگزه دلر. هر ايکيسى ده غايت قوتلى، قاراي غزنتلى وديو جنه ليدرلر.

داوالاجيرو، بو ابتدائى طبيعيتك جزاسى چكيبور. اونی سابق خانى وبوكونكى معشوقهسى
اولان «فينتن»، بوتحمل اولونماز قيصقانچلى ايچون تولدورييور؛ «اوتللو» ده ايسه جنایت عكسنة
اولييور: قيصقانچلىك ويريكي سرخوشلقه «اوتللو» سوكيليسى «دهسته مونه» نى تولدورييور...

«فينتن» «داوالاجيرو» نى ووردقن سوكره خيالار، بحرانلر، هذيانلر ايچنده كوزلرينك اوكنده
آجيلان مزاره طوغرو كيدوب، روحى عزرائيلك پنجه سنة ويرييور؛ معشوقه سلك قاتلى اولان
«اوتللو» ايسه كندى وورمق صورتيله حياتى نهايتلنديرييور...

داوالاجيرونك فينتنه قيصقانچلىق هيچانلرى ايچنده صوردىنى سؤاللر، ناصل دلى بر روحك
محصوللر سة، اوتللونك سؤاللرنده عىنى قيصقانچ قلك چارييتيلرى وار!

شكسپيرك «اوتللو» سى ناصل قاتلى وفجيع بر صحنه ايله نهايتلنئورسە، حامدك «فينتن» ى ده قارى
عنى هيچانلر ايچنده تيرمه تيرك بيتييور...

سوگرا، فينتنك اك كوزل قسمارندن برى وبله كده برنجيسى مزارلقده كى محاوره ارواح در .
كيجه نك سس سزلكى، مهتابك بياض ايشيقلرى آلتنده «اجسام مایعەدن عداولنه جق هيئت وقيافته»،
سياه وارى البسة اكتسا ايتمش اولان بو مخلوقاتدن «برينك سويله ديكي شو سوزلرى ديكلركن
قلب و دماغ نهايتسز و نور برنجى بر مستى ايچنده اويوشييور؛ عىنى زمانده بو سوزلرده درين فلسفى
بر دوشونجه نك مضالى ايزلرى ده وار :

«ايشته بر صيرغش كك كه بر آلفندن بوتون كاشانه كوليور! بوئم باشمدر! بيلم دنيا ده كى خياله بگزه يورى؟
يكرى ياشينده بر كوزل قيرك باش... بو كيك پارچه سنك قارشوسنده بوتون جهاف تيرمه يور؛ فقط بركوليورزا!
بر زمان بيم اولان بوشله بيم شيمدى هيچ بر مناسبتم يوقدره باشم بو حاله كلكش، فقط بيم كوليورم... بينى
فوردلر يوب بيتيرمش، فقط بيم دوشونيورم. شكلم، سيام، قياقم، فرحاتم اولان هب بو شيلر فنا بولمش؛ فقط
اصلم باقى، بشلكم دائمدر. روح ابدى نك آشيان ماضيسى اولان بو كيكدن قفاده شيمدن سوگرا هيچ بر فكر
وخيال بسانه من؛ هيچ بر عقر بيا چيان تغدى ايدمن، فقط بيم بر معنای علونك مفريدر. بوده بر جهان
قانى، بر كره ترايدر. عظمت الكيه نك حد و حسابى اوليان تاجلرندن برى !

هربرى بر كوچوك كره ديك اولان ذره لر... ياخود هربرى بر بويوك ذره ديك اولان كره لر دن اك سوكره
چيقان مال، مينيله بو ناصيه تى اندر نيمه مند بيدر. شمس، قر، زهره نفايسه بونهايتسز چركينك ده اودرا،
بو كوزل قسمة ده «شكسپير» ى آنديريش وار: «هاملت» ده كى «مزارلق» مخنه سى اساس

اعتباریله بوندن يك چوق فرقلی دكل... «فیتن» ده قوری بر قفایه روحلرک خطابی وار. «هاملت» ده ایسه مزار جیلرک ده هاملت هك خطا بلری وار.

هر حالده عمومی بگزه یش سز یلیور!...

فکرجه «فیتن» ده کوزل کورونمەین یالکیز بر شی وار:

عجوبه!...

«فیتن» هك نامشروع چوجنی اولان بو «عجوبه» هك، خدمتجیلرک بر برلرینه نیتیه نیتیه آکلاتیشلرینه نظراً يك قورقونج بر شی اولسی لازم کلیوردی. حال بوکه او، آلتندەکی تەك کوزی، ایکی برونی، قوجامان و صارقیق دیلیله اوقویانه نور بر مەدن زیاده کولمه ویریور!

برده حامد بکک بو اثرندە - دیگر یازیلرندە اولدینی کی - یالکیز «فون» وار، «فورم» یوق. نه یازیق که بزده بو ایکی خاصه بی، کنیش بر موفقیته، بر آرایه کتیرن بر شاعره تصادف ایدە میورز! مثلاً، سرخوم توفیق فکرت، حامدک عکسی ایدی. اوندە یوموشاق بر قدیفه دوز کونلکی وارد که اوزرندە قاناتلی بر روح کی اوجوشان قوشلر، کلبکلر اکثریله نادر بولور. حامد بک بونک ضدیته اولارق يك معظم بر شاهقه در که اوستندە قارتالار، آق باهار اوجوشور، قووقلردن بویوک ییلاتلر ایصلقلر جالارق باقار، قایا کنارلرندە روحلر کچمش کونلردن بحث ایدر، بولوطلرله قوجاقلانسان یوکسکلکندە ییلدیزلر یانار... فقط بوداغ، بوتون عظمتیله برابر سیسلر وقارا کلقلر ایچندە در. اونک هر طرفندە گرم بیلیمک ایچین منتظم، دوز کون یوللر یوقدر، بوتون محیطی قوجاقلایان ییلدیزلر بر کیجه ایله نهایتی کورونمز اوجوروملردر! برده بعض برده لسان - حامد در هر زمان اولدینی کی - يك ده ای اولمایان بر شکل آلیور. ومثلاً شو پارچه ده کی «که لر، هیجانک شدتی کوسترمکده بلکه ده بر مؤثر در، فقط هر حالده کوزل دکل:

«ایسترمیسکز که ممرای کبیرک قاصره لرینی دوریمکه کیدیم؛ که اهرام مصری ییقمه باشلام؛ که نیافارا نهرینک شلاله لرخی طور دیریم؛ که بناره معبدینک دیرکینی سن پول کلیسانک قبه سته جاریم؛ که سویش قبالی اجساد واموات ایله طولدیروب اقوام عالمک حرب و تجارت کیلربی طور دیریم؛ که ظلات یوزی کورمین ممالکده شمسک انوارنه قارشى دوروب اهالی و حیواناته بر لیل ظلماتی کوسترمکه جالیشام؛ که هیچ کوندوز اولیسان اقیملردە، بیاض آیلرک آراسندە صاعقه لری طوندیران یوزدن قلعه لرک، شفاف طاعلرک تپه سنده سزک حرارتکوله یانایم! ایستهرسه کز امر ایدک، بونلرک هپسە راضیم.»

حامدک اک کوزل اثری «فیتن» در، دیینه چوق وار. حال بوکه بویا کلشدر. حامدک اثرلری یکدیگر یله مقایسه ایدیلە من. چونکه اونلرک هپس ده معظم، نفیس اولمقله برابر کوزل لکلری باشقه باشقه در. مثلاً «مقبر» ده کوز یاشلری، فریادلر، تضادلر ایله دولو حیچ قیریلرک ایچندە بوغولورز. «طارق» ده، موسی تەك نطقیه، «طارق» هك خراب اولمش بر سلطنته عائد یانغی بر سرایدەکی الماس تاجلره قارشى سویله دیکی بویوک ومطمن سوزلریله قهرمان بر روحک هیجانلرینی یاشار، عرفانی وناموسکار بر ملتک جانلانش تاریخیله قارشىلاشدیقمری دویارز.

وطنى - قورتارمق اميدى اولماسه بيله - اڭ قوى بر دوشمانه قارشى ده مدافعه ايتمه نك يكانه وظيفه
اولديغى، شهرك قابوسنه همشير سنى آسان «اشبر» ده كورد، اونك بوتون عظمتيله، اكيلمه ين لكه سز
الئيله قارشيمزده جانلانديغى حس ايدى رز: «فينتن» ده ايسه بر آرز يابانچى بر هوايله دولان روحمز،
اولدقچى وحشى وچوق احتراصلى بر شعر دالغه سيله ساللائييور...

برسف ضيا

بكلربكى ۱۶ ايلول ۱۳۳۲

سياحت

آلتايلره دوغرو

باشى جلد ۱۰ - سايى ۱۲ ده در

ميجينه سوزارمنده

ضرب مثلر:

طاي آتقه جيتكيزير ،

آت، مرادقه جيتكيزير .

او كوزدهى صيبردك سوتى جوق ،

صيبر موكلزلى او كوزدك كوشى جوق،

ايركك طاوستى اورغاشينك اوياطى جوق،

اورغاشى طاوستى ايركككنك قايراطى جوق.

جيتكيزير = يتشديرر. صيبر = صغر، ايشه كه موكوز = بوينوز. كوشى = قوتى، كوجى. طاوستى =

صدالى، سىلى. اورغاشى = ديشى، قادين. اوياط = حيا. قايراطى = غيرقى.

برين جاماي يارلى بولار ،

مگن جاماي باى بولار.

جير اورتاغه كيلگانده آطك اولماسن،

اير اورتاغه كيلگانده قاطنك اولماسن.

برين = بريسى، بر دانه سى. جاماي = يامايه رق. يارلى = قنير. بولار = اولور. مگن = بيك

دانه سى. باى = زنكين. جير = بر، مسافه، بول. اورتاغه = يارى يه. قاطنك = قادينيك.

ايركك، حير قوروغه كوشلى،

قاطن، اير قوروغه كوشلى.

كوشلى = كوجلى، قوتلى. قوروغه = قورومايه، محافظه ايتكه.